

Energikontor Norr tittar på **KOMMUNALT ENERGI- OCH KLIMATARBETE**

KOMMUNER BEHÖVER ARBETA STRATEGISKT med energi-, klimat- och hållbarhetsfrågor för att stärka sin attraktivitet och konkurrenskraft precis som företag. Energikontor Norr har tittat närmare på hur det ser ut i kommunerna i Norrbotten och kommuner i Sverige som ligger i framkant inom hållbarhetsarbetet.

Energikontor
Norr

KOMMUNERNA KAN FÖRVERKLIGA KLIMATMÅLEN GENOM STRATEGISKT LAGARBETE

På samma sätt som företag bör arbeta strategiskt med energi-, klimat- och hållbarhetsfrågor för att stärka sin attraktivitet och konkurrenskraft behöver kommuner anta en strategi för dessa utmaningar och möjligheter. Med ett strategiskt arbetssätt kan vi hitta sätt att få hela kommunen, såväl organisationen som kommunens näringsliv, föreningar och medborgare, att dra åt samma håll.

Strategiskt energi- och klimatarbete är ett typiskt lagarbete. Ju fler som är med och bidrar desto bättre resultat. Det handlar om övergripande samarbete där internationella avtal och överenskommelser ska implementeras i alla led från EU och Sverige, via regioner och länsstyrelser hela vägen ner till kommunorganisationerna, företag och invånare. För kommunerna är det just detta – att få med sig hela kommunen, de lokala företagen, föreningarna och invånarna – som är utmaningen. Kommuner som lyckas få alla att jobba engagerat åt samma håll kommer att få god utdelning.

De mindre kommunerna har en särskild utmaning. För dem handlar det om att med ofta väldigt begränsade resurser lyckas skapa processer och strukturer som ger alla möjlighet att samverka för kommunens bästa.

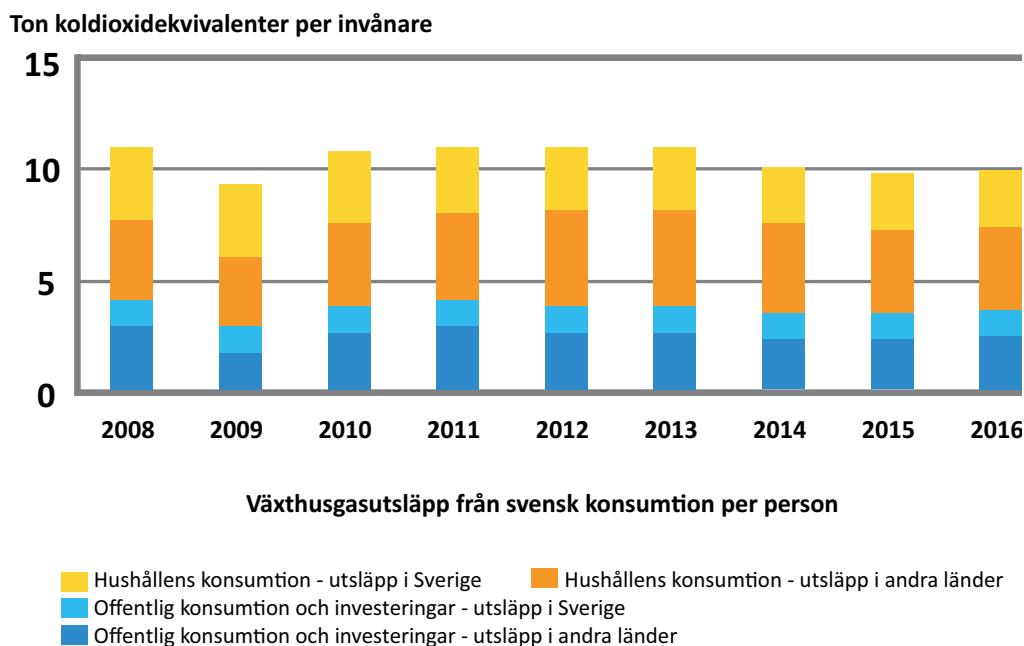
ETT STRATEGISKT ARBETE KÄNNETECKNAS av ett strukturerat och inbjudande sätt. Processen bör ta sin början i en gemensam analys av nuläget som sedan tydliggörs i gemensamma beslut om inriktning/fokus och sedan konkretiseras i form av tydliga mål och handlingsplaner. Stort fokus bör ligga på kompetensutveckling i alla led. Detta eftersom det handlar om ett område i ständig utveckling.

EFFEKTIVA TIPS TILL FÖRBÄTTRAT KLIMATARBETE I ORGANISATIONEN

- Skapa en inbjudande arbetsorganisation som ger alla möjlighet att samverka för gemensamma mål.
- Tänk i processer.
- Arbeta med flexibla strukturer som ger inflytande åt kunskap och kompetens.
- Skapa ett öppet informationsflöde tillgängligt för alla.
- Utveckla ett ledarskap som bygger på coachning, samordning och intuition, där förmågan att skapa positiv energi och engagemang är det absolut viktigaste.
- Införliva klimatarbetet i de vanliga strukturerna, exempelvis styrkort.

UTGÅNGSLÄGET FÖR KLIMATARBETET I VÄRLDEN OCH NORRBOTTEN

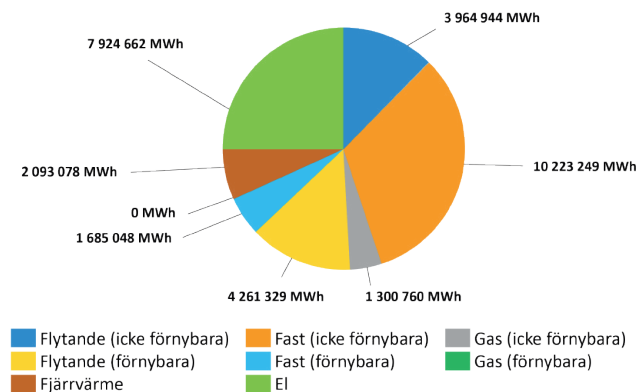
KLIMATET PÅ JORDEN ÄR I STÄNDIG FÖRÄNDRING på grund av naturliga orsaker som jordaxelns lutning, strömmar i atmosfären och haven samt växthusgaser i atmosfären för att nämna några. Den senaste halvmiljonen år har klimatets temperatur varierat med närmare 10 grader, enligt uppskattningar från provborrningar. Enligt FN:s klimatpanel **IPCC** och många andra klimatexperter riskerar vi nu att jorden bryter stabiliteten som rått de senaste 10 000 åren på grund av de av mänskligheten orsakade utsläppen av växthusgaser, främst koldioxid från förbränning av fossila bränslen. Om mängden bunden koldioxid i växande biomassa, i exempelvis skogar, fortsätter att minska kommer även detta leda till mer växthusgaser i atmosfären.

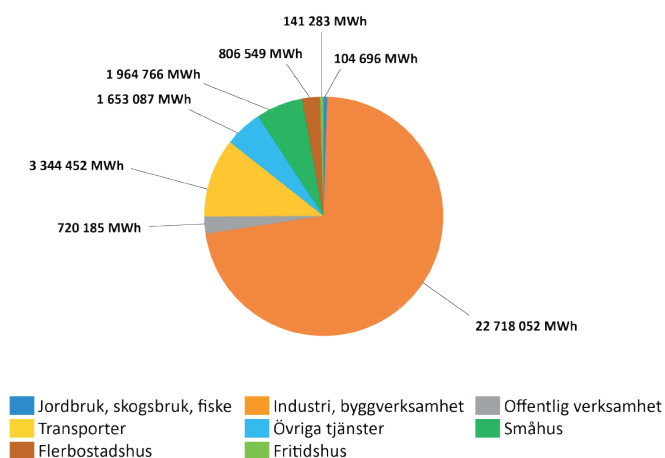
Figuren visar hur de konsumtionsrelaterade växthusgasutsläppen, både i Sverige och utomlands, varierat från 2008 – 2016. Utsläppen har minskat med ca 8 % under perioden.

Källa: Naturvårdsverket

Energianvändning per energislag i Norrbotten 2017

Energianvändning per sektor i Norrbotten 2017

Figuren visar hur energianvändningen såg ut per energislag respektive per sektor i Norrbotten år 2017.

Källa: Energiluppen 2019

STATISTIK ÖVER UTSLÄPPEN I NORRBOTTENS KOMMUNER

Den som vill veta hur växthusgasutsläppen i Norrbotten ser ut kan använda **ENERGILUPPEN** (energiluppen.se), ett webbaserat verktyg från Energikontor Norr med energistatistik inom kategorierna slutlig energianvändning, el- och värmeförsörjning, bostäder och transporter. Statistiken i Energiluppen är hämtad från bland annat SCB. Det går också att utläsa växthusgasutsläppen i Norrbotten från Nationella emissionsdatabasen. Enligt emissionsdatabasen har utsläppen i länet ökat jämfört med 1990 men är idag mindre än de var 2005 när de var som högst. Även enligt Energiluppen har utsläppen ökat jämfört med 1990, men har legat på ungefär samma nivå de senaste 10 – 15 åren.

I Norrbotten har energianvändningen i kommunerna ökat betydligt jämfört med 1990 (Energiluppen) men legat hyfsat konstant från 2002, bortsett från några toppar och dalar. År 2016 stod användarsektorn industri och bygg för nästan 82 % av de energirelaterade koldioxidutsläppen i Norrbotten medan transporterna stod för nästan 13 %. Om förhoppningarna som knyts till satsningarna på en fossilfri stålproduktion 2045 (**HYBRIT**) och en fossiloberoende fordonsflotta 2030 besannas kan länet framöver förvänta sig en ökad användning av energi men samtidigt minskade koldioxidutsläpp.

SVERIGE HAR STORA CHANSER MEN LÅNGT KVAR TILL MÅLEN

SVERIGES BÄSTA MÖJLIGHET att bidra till energiomställningen är att bli ett gott exempel för hela världen då vi inte står för tillräckligt mycket utsläpp för att påverka enbart genom egen utsläppsminskning. Om vi, som lever nära Arktis, kan ställa om vår livsstil och energiförsörjning med bibehållen och kanske till och med ökad livskvalitet och lyckas lämna överkonsumtion av energi, material och råvaror till förmån för en hållbar livsstil byggd på hushållning, cirkularitet och 100 procent förnybar energi så visar vi att det till synes omöjliga är möjligt. Till och med för ett land med vinter halva året.

Nyligen granskade **EUROPEAN CLIMATE FOUNDATION** alla länder i EU och deras

nationella energi- och klimatplaner. Sverige hamnade då på en fjärdeplats tack vare höga ambitioner, men fick inte godkänt och får kritik för att inte ha tillräckliga planer för att uppfylla klimatmålen. De senaste åren har våra nationella utsläpp i genomsnitt minskat med en halv procent per år, men vi måste minska utsläppen med minst 6 % per år för att nå målen.

Sverige har de naturresurser, den infrastruktur och den kompetens som behövs för att lyckas. Ur den aspekten tillhör Norrbotten och även Västerbotten de särskilt lyckligt lottade med tanke på regionens stora och ännu outnyttjade tillgångar av förnybar energi och restenergi (till exempel spillvärme), stabila energiförsörjningssystem, starka näringsliv samt framstående forskning och utveckling.

NORRBOTTENS UTVECKLINGSMÖJLIGHETER I KOMMUNALA ENERGI- OCH KLIMATARBETET

Energikontor Norr har under hösten 2018 genomfört förstudien preStratus i Norrbottens samtliga 14 kommuner. Förstudien gav en klar bild över de behov av ytterligare stöd i energi- och klimatarbetet som finns hos Norrbottenskommunerna samt vilka förutsättningar och önskemål som ligger till grund för dessa. Förstudien har finansierats av Europeiska Regionala Utvecklingsfonden, Energikontor Norr och kommunerna.

Kommunerna i Norrbotten framförde att de har behov av stöd i arbetet med att formulera mål, ta fram åtgärdsplaner och att följa upp utvecklingen. Flera kommuner önskade hjälp med att integrera energi- och klimatfrågorna i det vardagliga arbetet, i budgetprocesser, övrig planering och styrkort. Kommunerna uttryckte även önskemål om att få hjälp att prioritera rätt åtgärder och att stötta sitt näringsliv i energi- och klimatarbetet. Många efterlyste råd om hur energi- och klimatfrågorna kan lyftas högre upp på den politiska agendan.

MÅNGA ÖNSKEMÅL OM SAMVERKAN FÖR STÖRRE EFFEKTER

Från kommunerna uttrycktes också en önskan om att få lära mer av andra kommuner – exempel på hur andra arbetar med hållbarhet, både vad som gått bra och vad som varit mindre framgångsrikt. Utöver en tätare samverkan mellan länets kommuner för att uppnå de nationella energi- och klimatmålen, önskades också en samverkan med kommuner i övriga Sverige som jobbat länge och framgångsrikt med energi- och klimatfrågor.

Som en del i studien identifierades intressanta samverkansmöjligheter för kommunerna inom olika områden. Transporter lyftes fram som ett särskilt intressant samverkansområde där det finns samverkansbehov kring laddinfrastruktur, kollektivtrafik, järnväg och godstransporter. Även hållbar upphandling utpekades som intressant för samverkan. Det finns en viss samverkan kring upphandling av livsmedel redan, men kommunerna vill även samverka inom upphandlingar av transporter, byggnader och teknislösningar.

Utöver detta ansågs avfall, främst då matavfall, materialflöden och återvinning som möjliga samverkansteman. Kopplat till detta nämndes cirkulär ekonomi och industriell symbios som viktiga bitar att ta ett gemensamt, större regionalt grepp om.

UPPTRAPPNING AV KLIMATARBETET GENOM NY SATSNING

SOM ETT RESULTAT AV FÖRSTUDIEN har Energikontor Norr ett nytt projekt kallat Stratus som kommer stötta de 12 deltagande kommunerna vidare i sitt energi- och klimatarbete. Projektet startar hösten 2019 och kommer att bestå av tre större arbetspaket enligt nedan.

BASPAKETET STRATEGI

- ▶ Översyn av planeringsdokument
- ▶ Stöd med övergripande förståelse för strategi och mål

TRANSPORTPAKETET

- ▶ Åtgärder för att stötta övergången till en fossilfri fordonsflotta

SOLELSPAKETET

- ▶ Kartläggning av möjligheter som finns för att öka solelsproduktionen i länet

FRAMGÅNGSRECEPT FÖR HÅLLBARA KOMMUNER

STRATEGISKT ENERGI- OCH KLIMATARBETE ÄR ingen "quick fix". Det krävs engagemang och långsiktighet för att resultatet ska bli bra. Något som visat sig ge goda resultat är att minska beroendet av enskilda personer/eldsjälar och istället göra arbetet till en integrerad del av kommunens olika verksamheter. Det handlar om att få energi- och klimatfrågorna samt uppföljningen av dessa att bli fasta punkter på dagordningen samt att se till så att de ingår i kommunorganisationens budgetprocesser.

DE KOMMUNER I SVERIGE SOM KOMMIT LÄNGST i energi- och klimatarbete har lyckats integrera arbetet i hela kommunorganisationen. De lyckosamma kommunerna har alla gått vidare från ett tidigare huvudfokus på energifrågorna till att jobba mer övergripande med fokus på hållbarhet ur ett brett perspektiv. Detta kopplat till FN:s globala hållbarhetsmål i Agenda 2030 samt Parisöverenskommelsen COP 21.

Här följer några goda exempel från tre svenska kommuner som under en längre tid legat i täten och som är kända för sitt framgångsrika energi- och klimatarbete!

► LIVSKVALITETSPROGRAMMET I HELSINGBORG

HELSINGBORGS KOMMUN HAR VALT ATT SE TILL HELHETEN och arbetar med hållbarhetens alla tre dimensioner (ekologiska, sociala och ekonomiska), på ett övergripande plan men även detaljerat i alla nämnder. Kommunen har infört ett tillitsbaserat livskvalitetsprogram som är ett av Helsingborgs högsta styrdokument. Det antogs 2016 och innehåller kommunens hela miljö- och hälsovårdsarbete och inkluderar Agenda 2030. *Läs mer om livskvalitetsprogrammet.*

Helsingborg har sedan en längre tid tillbaka utmärkt sig i Sverige för att vara den kommun som kommit längst i sitt energi- och klimatarbete.

FRAMGÅNGSFAKTORER FÖR HELSINGBORGS KOMMUN

- Utgår från Parisavtalet.
- Ser de nationella målen som minimikrav, vill vi vara ledande måste vi ha högre mål.
- Utgår från den regionala energi- och klimatstrategin.
- Formandet av målen används för att involvera och engagera människor.

HELSINGBORGS RÅD TILL ANDRA KOMMUNER SOM VILL LYCKAS

- Satsa på det viktigaste. Mindre kommuner bör välja en stor utmaning att kraftsamla kring.
- Få med viktiga aktörer, politiker, förvaltningar, bolagschefer med flera.
- Lägg fram övergripande åtgärder som gör att alla känner att de kan bidra.
- Ha mod och politiker som vågar ta risker.
- Samverka gärna med flera kommuner, exempelvis inom olika projekt.
- Satsa på utbildning, förankring och användandet av ambassadörer.

VIKTIGA NÄTVERK FÖR HELSINGBORGS KOMMUN

- Klimatkommunerna
- Tio skånska kommuner som jobbar ihop
- Klimatsamverkan Skåne; en samverkan mellan Kommunförbundet Skåne (via Energikontor Skåne), Länsstyrelsen Skåne och Region Skåne

► KLIMATPROTOKOLLET I UPPSALA

ANSVARET FÖR MÅLUPPFYLLELSE I ENERGI- OCH KLIMATARBETET ligger hos respektive verksamhet i Uppsala, det vill säga att alla i verksamheten har ansvar och att klimat- och hållbarhetsarbetet är integrerat i den löpande verksamheten. Uppsala kommun blev utnämnd till årets globala klimatstad 2018 av Världsnaturfonden (WWF). En utmärkelse som kommunen fick på grund av sitt arbete med Klimatprotokollet, som är ett partnerskap mellan Uppsala kommun, näringslivet och akademien som startade 2009.

Fokus i Uppsalas klimatprotokoll ligger på större aktörer som verkligen kan göra skillnad. Deras insatser används sedan för att inspirera medborgarna att också agera hållbart.

FRAMGÅNG BYGGD PÅ ENGAGEMANG I UPPSALA

PARTNERSKAPET BAKOM KLIMATPROTOKOLLET I UPPSALA har bland annat arbetat med hållbart resande/mobilitet och i detta arbete utsett diplomerade cykelarbetsplatser. Istället för att försöka genomföra förändringar där det finns ett stort motstånd väljer Klimatprotokollet att fokusera på de som verkligen vill göra något. Partnerskapet har använt samma arbetssätt som FN:s klimatkonferenser, med öppna möten som alla kan följa och där deltagarna säger vad de vill göra.

Alla medlemmar i partnerskapet har en klimatansvarig. De klimatansvariga har sedan fyra träffar per år. Utöver detta har de två rundabordssamtal per år kring mer övergripande beslut, där även vd:ar och andra i ledande positioner deltar.

Partnerskapet arbetar med fokusgrupper inom energi, resande, bygg, material, stadsdelsutveckling, solel och några till områden. Fokusgrupperna har fyra till fem träffar per år och ansvarar för att få till projekt inom önskade områden.

Från början var det enda krav som ställdes på medlemmarna i Klimatprotokollet att de skulle redovisa sin klimatpåverkan, arbeta för att minska den, samt kommunicera klimatfrågan. Det finns numera en lista med 30 utpekade utmaningar och varje medlem måste anta minst fem av dessa. Att vara med i Klimatprotokollet är gratis de två första åren, sen kostar medlemskapet 30 000 kronor per företag och år. Kommunen medfinansierar med lika mycket som de övriga medlemmarna gör tillsammans. Pengarna används bland annat för att finansiera en samordnare/projektledare. I dag är 37 organisationer med i Klimatprotokollet som tillsammans samlar ca 37 % av alla anställda i Uppsala som står för nästan 37 % av den lokala energianvändningen.

UPPSALA KOMMUNS RÅD TILL SMÅ KOMMUNER

- Fokusera på enskilda områden, exempelvis solel eller biogas, och affärsmöjligheter som bioekonomi och cirkulär ekonomi.
- Jobba mot konkreta mål, exempelvis 100 procent ekomat eller 500 kW installerad solel.
- Utgå från era egna förutsättningar. Ibland kan det vara en fördel att lyfta frågorna till en högre nivå. Så gjorde Uppsala kommun med fordonsfrågan där respektive förvaltning inte lyckades få till en fossilfri fordonsflotta utan kommunledningen fick ta tag i det.
- Fokusera på det som berör och där det kan hända saker.
- Använd andra duktiga kommuner som inspiratörer.

► MILJÖKOMMUNEN GÄVLE

GÄVLE KOMMUN BESTÄMDE SIG TIDIGT för att bli en av Sveriges bästa miljökommuner, vilket lades fast i en blocköverskridande och bred överenskommelse, som samlade politiker, tjänstemän, näringslivsrepresentanter, föreningar med flera. Kommunen arbetade efter mål som baserades på nationella och regionala energi- och klimatmål. Det tilldelades personella resurser och ekonomiska medel till åtgärder för att nå de uppsatta målen under flera år. Det har bland annat tillsatts en miljöcontroller och en samordnare för hållbart resande.

Gävle kommun arbetar med tre program i sitt strategiska energi- och klimatarbete: sociala programmet, miljöstrategiska programmet samt näringslivsprogrammet. Alla kopplas till de tre hållbarhetsdimensionerna (ekonomiska, sociala och ekologiska). Hela kommunen står bakom hållbarhetssatsningen, vilket också är tydligt i den externa kommunikationen.

EXEMPEL PÅ KLIMATÅTGÄRDER GÄVLE KOMMUN GJORT

- Upphandlat stadsbussar för att öka andelen resande där exempelvis chaufförernas sociala kompetens varit viktig.
- Regionala trafikaktörer erbjuder kollektivtrafikkort till kommunens anställda. Korten används i tjänsten vid resor med regionala och lokala tåg och bussar. Resorna finansieras centralt av miljöavdelningen.
- Genom projektet Vintercyklisten erbjuds nya cyklister dubbdäck, sadelskydd och reflexväst.
- Några cyklister fungerar som ambassadörer och rapporterar in om de störs av oplogade vägar, trasig belysning eller andra hinder på cykelvägarna.
- Högskolan och gymmen arbetar tillsammans i ungdomssatsningen Goda livet 2030 med ämnen kopplat till hållbar utveckling.

ANDRA FRAMGÅNGSFAKTORER I GÄVLE KOMMUN

- En brett antagen och förankrad budget för hållbarhetsarbetet.
- Kommunen går före och verkar som en inspiratör, och hjälper gärna mindre kommuner att komma vidare i frågor som Gävle kommun har erfarenhet av.
- Offentlig upphandling används som aktivt verktyg för att ställa hållbara krav på tjänster och produkter.
- Tjänstemännen uppdaterar politikerna regelbundet. Cheferna ser till att hållbarhetsfrågorna ges tid i nämnder och utskott samt att politikerna har konkreta uppdrag i hållbarhetsarbetet.
- Kommunen försöker hela tiden hitta värden som gör att människor vill jobba med frågorna.
- Kommunikation av klimatarbetet med särskild betoning på det positiva som uppnås.

INITIATIV OCH NÄTVERK FÖR KOMMUNER SOM VILL SATSA PÅ SITT ENERGI- OCH KLIMATARBETE

KLIMATKOMMUNERNA

Klimatkommunerna är en förening för kommuner, landsting och regioner som jobbar aktivt med lokalt klimatarbete. De 37 medlemmarnas klimatarbete sägs ligga i framkant i Sverige och världen, med tuffa klimat- och energimål och ambitiösa åtgärder.

Klimatkommunernas övergripande syfte är att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige genom erfarenhetsutbyte, påverkansarbete och spridning av goda exempel. [Läs mer här.](#)

BORGMÄSTARAVTALET

Borgmästaravtalet har startat som en europeisk rörelse för städer, kommuner och regioner som vill satsa på sitt lokala klimat- och energiarbete. Avtalet samlar lokala myndigheter som frivilligt åtagit sig att implementera EU:s klimat- och energipolitiska mål.

Det finns idag ungefär 9 600 undertecknare i 57 länder. Det globala Borgmästaravtalet bygger vidare på de framgångsfaktorer som lagt grunden för initiativet: gräsrotsstyrning, samsarbetsmodell på flera nivåer och det kontextdrivna ramverket för åtgärder. [Läs mer här.](#)

SVERIGES EKO KOMMUNER

Sveriges ekokommuner samlar i dagsläget 104 kommuner och 6 regioner och fungerar som en frivillig samsarbetsorganisation som hanterar gemensamma strategiska frågor inom hållbarhetsområdet. [Läs mer här.](#)

ICLEI

Det svenska ekokommunnätverket ingår i det internationella nätverket för ekokommuner, ICLEI, som i dag består av fler än 1 500 städer, kommuner och regioner. [Läs mer här.](#)

WWF – ONE PLANET CITY CHALLENGE

Över hälften av världens befolkning bor i städer och urbaniseringen är en stark global trend. Globalt uppges exempelvis städer stå för över 70 procent av koldioxidutsläppen. I städer tenderar dessutom fler problem att förstärkas, såsom exempelvis utsläpp av luftföroreningar.

Världsnaturfonden WWF skapade One Planet City Challenge som världens största och längst pågående utmaning för att lyfta det lokala ledarskapet och hjälpa städer att halvera sina utsläpp de närmaste tio åren. [Läs mer här.](#)

KONTAKTA OSS GÄRNA!

Vill du veta mer om vårt projekt Stratus eller om strategiskt energi- och klimatarbete? Varmt välkommen att kontakta Isabella Katsimenis, projektledare inom strategiskt energi- och klimatarbete.

ISABELLA KATSIMENIS, projektledare
isabella@energikontornorr.se, 070-183 55 26

Energikontor Norr

energikontornorr.se

Denna omvärldsanalys är framtagen år 2019 i Energikontor Norrs projekt preStratus där vi arbetat för att hjälpa kommunerna i Norrbotten att komma vidare i sitt energi- och klimatarbete.

**EUROPEISKA
UNIONEN**
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden

